

УДК 32.019.5

DOI: 10.33663/1563-3349-2023-94-233

В. О. ЛОЗА

ВІЙНИ (ВІЙСЬКОВІ КОНФЛІКТИ) ПЕРІОДУ ПРАВЛІННЯ ВОЛОДИМИРА ПУТІНА ТА ЇХ ІДЕОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Розглянуто ідеологічне забезпечення (прикриття) війн та військових конфліктів періоду перебування на посаді глави російської держави В. Путіна. Деталізовано ідеологеми російсько-української війни, розв'язаної правлячим російським режимом у 2014 р. Показано цілеспрямований характер їх продукування та активного медійного використання з метою повернення України до зони російського державно-політичного впливу. Доведено використання механізмів ідеологічного впливу, апробованих на території України, в інших регіонах світу.

Ключові слова: війни, військові конфлікти, ідеологія, ідеологічне забезпечення, ідеологічне прикриття, російсько-українська війна, глава російської держави, кремлівський режим.

Loza Viktor. Wars (military conflicts) of the reign period Vladimir Putin and their ideological support

The ideological support (covering) of wars and military conflicts during the tenure of the head of the Russian state V. Putin is considered. The ideologues of the Russian-Ukrainian war, unleashed by the ruling Russian regime in 2014, are detailed. The purposeful nature of their production and active media use with the aim of returning Ukraine to the zone of Russian state-political influence is shown. The use of mechanisms of ideological influence, tested on the territory of Ukraine, in other regions of the world is proven.

Key words: wars, military conflicts, ideology, ideological support, ideological cover, Russian-Ukrainian war, head of the Russian state, Kremlin regime.

Війни (збройні конфлікти) були й залишаються органічною частиною російського державно-політичного процесу. Так було з самого початку становлення російської державності. Зокрема, у 1478 р. було ліквідовано політичну самостійність Новгороду, який відтоді став складовою «великого князівства московського». У 1551 р. відбулося захоплення Казані московськими військами,

що означало ліквідацію іншого конкурента Москви – Казансько-го ханства. Не стали винятком й наступні століття, протягом яких на основі воєнних захоплень інших держав (територій) Московщина невпинно розширялася. Така ж орієнтація Росії на силову трансформацію політичного простору зберігається й нині, коли військові дії за участю РФ одночасно відбуваються на кількох геостратегічних напрямках. При цьому спостерігається цілеспрямований ідеологічний вплив російського керівництва на власне населення та інші держави світу з метою «освячення» чергового масового вбивства на території іншої держави, його сакралізації в інтересах Москви. Практичним механізмом здійснення такого впливу є потужний пропагандистський апарат РФ, орієнтований на внутрішніх та зовнішніх споживачів ідеологічної продукції.

На прикладі останніх війн Росії, безпосередньо пов'язаних з персоною В. Путіна, цілком можливим завданням є доведення потужного ідеологічного забезпечення (прикриття) збройно-силових акцій РФ, цілеспрямовано створеного задля маскування реальних намірів правлячої російської еліти.

Відлік війн, організатором яких був та залишається В. Путін, слід розпочати з Другої російсько-чеченської війни (1999-2009 рр.), яка з часом трансформувалась у «боротьбу РФ з тероризмом в регіоні» (2009 р. – теперішній час) [1]. Ця війна стала насамперед практичним механізмом приведення В. Путіна до влади у 2000 р., оскільки більшості тогочасних російських виборців імпонувала рішучість даного вихідця з лав КДБ-ФСБ «покінчити з тероризмом», «відновити конституційний порядок» на Північному Кавказі, «стабілізувати Росію після буремних 90-х років». Подібні ідеологеми попри їх змістовну простоту вкорінилися в політичну свідомість більшості населення РФ, яке сприйняло «раннього» В. Путіна як послідовного й рішучого державного керівника. Пізніше ці ж ідеологічні конструкції стали духовною основою формування путінізму як особистісної диктатури, подібної фашизму.

Російсько-грузинська війна (08.08.2008 р. – 16.08.2008 р.) маскувалась гаслами «примусу до миру» Грузинської держави, яка «порушувала права і свободи населення Абхазії та південної Осетії», зокрема їх «права на національно-державне самовизначення» [2]. Насправді РФ продовжувала практику створення самопроголошених держав на пострадянській території, які мали сприяти

блокуванню євроінтеграційних та євроатлантичних стратегій Грузії, демонтажу її попередніх демократичних здобутків, посиленню позицій російсько-орієнтованих політичних сил у цій країні.

Ю. Коломієць слушно зазначила, що Росія «бере активну участь у політичних конфліктах та громадянських війнах, шляхом збройних нападів відбирає та приєднує до себе території інших держав... Санкції, які накладаються на Росію ЄС, лише підбурюють її до нових насильницьких дій, а отримані перемоги за допомогою насильства створюють відчуття, що росіяни вища раса, яка має право вчити, перевиховувати і карати тих, хто не хоче схилитися перед «великою» імперією» [3].

Незалежна Україна має власні аргументи щодо справедливості такого висновку. Зокрема, анексія Криму та війна на Сході України до широкомасштабного російського вторгнення (2014 р. – 23.02.2022 р.) відбулися під прикриттям «захисту російськомовного населення регіону», протидії «київському режиму» (або «нацистському керівництву», або «хунті, що захопила владу»). На практиці у випадку з Кримом та Донбасом відбувалася масштабна підготовка до реінтеграції України до зони російського впливу, наслідком чого мала стати ліквідація її незалежності [4]. Українське державотворення, що увібрало в себе «помаранчеву революцію» 2004-2005 рр. та Революцію Гідності 2013-2014 рр., дратувало сусідню РФ, керівництво якої розуміло, що повтор масштабних народних протестів безпосередньо в Росії з високою вірогідністю призведе до краху цієї надмірно централізованої й неповороткої країни. Інша російська ідеологема – щодо «самовизначення народу Донбасу» – голосно звучала на етапі створення у сепаратистській спосіб так званих «ДНР» і «ЛНР», які розширили коло контрольованих Кремлем самопроголошених псевдореспублік на пострадянській території до п'яти (1991 р. – «Придністровська Молдавська Республіка», 2008 р. – «Республіка Абхазія» та «Республіка Південна Осетія», 2014 р. – згадані донбаські «республіки»).

Широкомасштабна агресія РФ проти України (24.02.2022 – теперішній час) в ідеологічному сенсі увібрала в себе одразу кілька московських наративів: необхідність «денацифікації» та «демілітаризації» України, «протидії Північноатлантичному Альянсу» в його намаганні розширитися за рахунок «приєднання України», виправданості «війни з НАТО на території України», перемога в

якій «відкине Альянс від російських кордонів». З цим переформулювалися тези про необхідність «відновлення історичної дружби трьох братніх слов'янських народів – російського, білоруського та українського», які повинні відновити «нову союзну державу». Подібні заклики мали власну аудиторію (насамперед російськомовних осіб похилого віку), яка не засуджувала збройні дії РФ на території України.

Широкомасштабна фаза російсько-української війни стала живильним середовищем для нав'язування іншим державам нових ідеологем антиукраїнського змісту на кшталт: «Україна є недодержавою», «українська влада є неонацистською, нелегітимною та дискредитованою», «Україна – це проєкт анти-Росія», «російська меншина продовжує залишатися об'єктом утисків на Україні», «у війні винна НАТО», «окупація України до російських планів не входить», «Польща хоче загарбати захід України», «Румунія прагне долучитися до розподілу українських земель та повернути собі Буковину», «спецоперація – це велика вітчизняна війна – 2,0» тощо. До цього активно додавалися ідеологічні провокації економічного гатунку: «без російського газу Захід замерзне», «Україна продає органи своїх солдатів на чорних ринках трансплантології», «західна зброя розкрадається та перепродається ісламським радикалам» тощо. Найбільш небезпечним ідеологічним витвором від росіян слід вважати наступний конструкт: «застосування Росією проти України тактичної ядерної зброї було б законним» [5]. Як видно, у російській пропаганді путінської епохи перемішані всі можливі комбінації духовних отрут – від «неповноцінності» українців до «необхідності їх фізичної ліквідації» – з метою відновлення російського панування над Україною та використання її ресурсів на користь московської неоімперії.

За результатами бойових дій у 2014-2022 рр. 18% території України анексовано (окуповано) російськими військами. Результати цих територіальних захоплень внесено до російської конституції у вигляді «нових суб'єктів РФ». Наслідком такого розвитку подій стало активне поширення ідеологем про «справедливий характер спеціальної воєнної операції», спрямованої на «визволення» України від її «націоналістично-фашистського режиму», бажання народів, «поневолеваних нацистами», повернутися до «матінки Росії» [6].

Діяльність РФ щодо ідеологічного прикриття війн, де вона була учасником, не обмежувалася територією України. Так, інтервенція Росії в Сирії (участь у сирійській громадянській війні) (2015 р. – теперішній час) на етапі ескалації бойових дій в регіоні була загорнута в ідеологеми «боротьби з тероризмом на дальніх підступах», доцільності «розгрому терористичних сил на території інших держав з метою недопущення їх просочування безпосередньо на територію Росії». Одночасно пропаганда багатократно повторювала тези про «російсько-сирійську дружбу», про «Сирію як прабатьківщину християнства», яке у вигляді «третього Риму» відшукало свій притулок у Москві. Участь російських Військово-Космічних сил та частини Сухопутних військ у бойових діях проти сирійської опозиції подавалася як «прекрасна можливість підвищення бойового вишколу» ЗС РФ [7].

Експансія Росії в Судані (2017 р. – теперішній час), Центральноафриканській Республіці (2018 р. – теперішній час), Лівії (2020 р.), Нігері (2023 р.), деяких інших африканських країнах за участю російських силовиків (як військовослужбовців, так і приватних військових кампаній) здійснювалася також за ініціативою правлячого в сучасній Росії політикуму з метою експорту війни в інші регіони світу, реставрації російської військової присутності у «третьому світі», відволікання уваги від російсько-української війни [8]. При цьому російські медіа розповідали про «відновлення братньої російської допомоги поневоленій Африці», недопущення «нової хвилі західного імперіалізму на Африканському континенті», «протидії новій колонізації Африки» тощо.

До наведеного вище переліку війн періоду правління В. Путіна слід додати воєнні дії на території Карабаху, етапами якої стали чотириденна війна 2016 р., Друга карабахська війна (вересень – листопад 2020 р.), воєнні дії в карабахському регіоні (вересень 2023 р.) [9]. У даному випадку РФ вирішувала питання забезпечення власної присутності у південно-кавказькому регіоні руками вірмен, запевняючи світ у «непорушності російсько-вірменської дружби», «справедливості територіальних претензій Вірменії до Азербайджану», історичних причинах «відновлення республіки Арцах (Нагірного Карабаху)», «ефективності російських миротворців, які несуть мир у кавказький регіон». Цю війну також слід віднести до міжнародних збройних акцій за участю Росії, де вона

з метою просування власних інтересів, на відміну від попередніх війн (конфліктів), намагалася діяти опосередковано.

Численні війни, розв'язані за участю В. Путіна та його найближчого оточення, стали основою для проголошення низки ідеологем зовнішньополітичного гатунку, що отримали світовий розголос та поставили конкретні держави перед необхідністю їх практичного врахування. Вкажемо на такі з них [10]:

«формування нового поліцентризму в його глобальному розумінні неможливе без участі Росії», оскільки «РФ була й залишається державою світового значення»;

у сучасному світі панують «некерований хаос» та «відсутність правил гри», що суттєво «розширює кордони припустимої поведінки у світі для сильних держав, до яких належить і Росія»;

міжнародне право (система міжнародних договорів) для Росії більше не є системою правил міжнародних відносин, а стає таким собі «меню», з якого «сильні країни обирають те, що їм вигідно в конкретний історичний момент»;

«роль міжнародних організацій (включно з ООН) суттєво скорочується, оскільки співпраця з ними для сильних держав втрачає сенс»;

«реальний суверенітет є атрибутом виключно сильних держав». Інші держави змушені віддавати частину свого суверенітету «сильним партнерам»;

пострадянські країни фактично позбавляються права на реальний суверенітет, «вони наділяються лише таким суверенітетом, який відповідає життєво важливим інтересам Росії»;

доктрина «обмеженого суверенітету» стосується більшості держав, які (у трактуванні Москви) є «середніми» або «малими». Ця доктрина вимагає від них відмови від принципових категорій міжнародних відносин, які були властиві попереднім історичним епохам. Йдеться не лише про «державний суверенітет», а й «національні інтереси», «територіальну цілісність», «обов'язковість виконання міжнародних договорів» тощо.

Як видно, «жонглюючи» війнами та військовими конфліктами як «продуктами власного виробництва», правлячий російський режим взагалі поставив питання про доцільність існування правил міжнародної політики (правил поведінки, діяльності, відносин, діалогів, обмінів, заяв, претензій тощо), на яких базувалися

міжнародні системи ХХ ст. На прикладі РФ маємо альтернативне доведення відомої тези, відповідно до якої право сили перемогло силу права. Водночас остання теза не поширюється на середовище демократичних держав, гідне місце серед яких прагне отримати й Україна.

Над названими вище ідеологемами путінського походження височіє ідея-міф щодо вищості «руського міра» над будь-якими іншими духовними й матеріальними пам'ятками людства. Як вважає чинний кремлівський керманіч, «руський мір» спроможний перемогти будь-яку західну доктрину й закласти ідеологічний фундамент нової російської імперії за рахунок приєднання нових територій, навіть таких, що з Росією не межують [11]. Таким чином, ідеологеми конкретної війни у виконанні росіян не є дискретними витворами, орієнтованими на локальні збройно-силові акції. Вони узгоджені з «вищим» баченням ролі й місця Росії у сучасному світі, розробником та виконавцем якого став В. Путін.

Журналістка Г. Політковська, яка стала жертвою путінського режиму, напередодні своєї смерті пророче зазначила: «Війна – це знак рівності з Путіним, бо й Путін – знак рівності з війною. Він був обраний на хвилі найпотужнішого військового піару». Йдеться про російсько-чеченську війну, перемога в якій забезпечила вивіщення В. Путіна у 2000 р. над іншими російськими політиками. Далі, як зазначає В. Горбулін, стогін «Норд-Осту», кривавий Беслан, фатальна приреченість підводного човна «Курськ», віроломна війна в Грузії, вбиті за наказом глави російської держави О. Литвиненко, Г. Немцов, звірства ОМОНу під час розгонів мирних демонстрацій. До цих «картинок» згодом додався Крим і геноцид української нації 2022 року... Тому ім'я Путіна вже асоціюється з великими трагедіями і війнами [12].

Висновки. Загальна кількість війн (військових конфліктів) періоду перебування В. Путіна на посаді глави російської держави (2000-2023 рр.) наближається до десяти. Сучасна Росія, відкинувши дипломатію, повернулася до практики розпалювання війн як способу реалізації імперських інтересів. Територіальне зростання РФ, яке є складником російської великодержавності, брутально порушує норми міжнародного права, проте вітається більшістю російського населення.

У сучасних умовах війни (військові конфлікти) за участю РФ мають значне внутрішньополітичне наповнення: вони демонструють власному населенню «твердіть» російської влади, її «вірність» історичним традиціям, створюють додаткові можливості управління складно організованою федеральною країною, блокують антивладні настрої у регіонах, живлять ілюзію відродження російської великодержавності тощо. У кожному конкретному випадку Кремль організовує відповідне ідеологічне прикриття чергової війни, яка на основі потужних пропагандистських впливів у цілому позитивно сприймається в межах РФ та підтримує проросійські настрої у деяких інших країнах. За таких умов Україні конче потрібно посилити контрпропагандистську роботу, спрямовану проти мілітаристської ідеології кремлівського режиму.

1. Від 9 днів до 14 років: скільки тривають війни путінської Росії. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/08/16/infografika/suspilstvo/9-dniv-14-rokiv-skilky-tryvayut-vijny-putinskoj-rosiji>. 2. П'ять днів у серпні 2008 року: хроніка російсько-грузинської війни. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features45102927>. 3. Коломієць Ю.Ю. Ідеологічна війна Росії в Україні. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/catalog/download/237/6336/13372-1?inline=1>. 4. Власюк О., Кононенко С. Кремлівська агресія проти України: роздуми в контексті війни: монографія. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень, 2017. С. 159-249. 5. 100 брехливих російських наративів про російсько-українську війну: зб. інформ.-аналіт. матер. / А.Романишин, С. Черевичний, О Остапчук та ін. Київ: НДЦ ГП ЗС України, 2023. 77 с. 6. Глобальні інформаційні, психологічні та гібридні війни: загрози та протидії: монографія / за ред. В. Бебика. Київ: Талком, 2023. С. 137-183. 7. Гогітідзе К. 10 років війни у Сирії. 10 головних питань. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-56392809>. 8. Аналогії війн: конфлікти в Африці vs російсько-українська війна. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/06/03/analogiyi-vijn-konflikty-v-afryczji-vs-rosijsko-ukrayinska-vijna/>. 9. Кривавий Карабах. Від Сталіна до Путіна. URL: https://lb.ua/world/2023/09/30/577239_krivaviy_karabah_vid_stalina.html. 10. Лоссовський І.Є. Зовнішньополітична стратегія Путіна як нова доктрина обмеженого суверенітету. URL: <file:///C:/Users/ADmin/Downloads/2514-9160-1-PB.pdf>. 11. Обушній М. «Русский мир» – неоімперська ідеологема сучасної Росії. *Українознавчий альманах*. 2020. Вип. 27. С. 127. 12. Горбулін В. Штрихи до портрету Путіна, або Наскільки небезпечний для людства господар Кремля / Горбулін В., Бадрак В. Над прірвою. 200 днів російської війни. Київ: Брайт Букс, 2023. С. 268-271.

References

1. Vid 9 dnev do 14 rokov: skil'ky tryvayut' viyny putins'koyi Rosiyi. URL:<https://www.slovoidilo.ua/2023/08/16/infografika/suspilstvo/9-dniv-14-rokiv-skilky-tryvayut-viyny-putinskoyi-rosiyi>.
2. P"yat' dnev u serpni 2008 roku: khronika rosiys'ko-hruzyns'koyi viyny. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features45102927>.
3. Kolomiyets' YU.YU. Ideolohichna viyna Rosiyi v Ukrayini. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6336/13372-1?inline=1>.
4. Vlasyuk O., Kononenko S. Kremlivs'ka ahresiya proty Ukrayiny: rozdumy v konteksti viyny: monohrafiya. Kyiv: Natsional'nyy instytut stratehichnykh doslidzhen', 2017. S. 159-249.
5. 10 brekhlyvykh rosiys'kykh naratyviv pro rosiys'ko-ukrayins'ku viynu: zb. inform.-analit. mater. / A.Romanyshyn, S. Cherevychnyy, O. Ostapchuk ta in. Kyiv: NDTs HP ZS Ukrayiny, 2023. 77 s.
6. Hlobal'ni informatsiyni, psykholohichni ta hibrydni viyny: zahrozy ta protydyi: monohrafiya / za red. V. Bebyka. Kyiv: Talkom, 2023. S. 137-183.
7. Hohitidze K. 10 rokov viyny u Syriyi. 10 holovnykh pytan'. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-56392809>.
8. Analohiyi viyn: konflikty v Afrytsi vs rosiys'ko-ukrayins'ka viyna. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/06/03/analohiyi-vijn-konflikty-v-afrytzi-vs-rosijsko-ukrayinska-vijna/>.
9. Kryvavy Karabakh. Vid Stalina do Putina. URL: https://lb.ua/world/2023/09/30/577239_krivaviy_karabah_vid_stalina.html.
10. Lossovs'kyy I.YE. Zovnishn'opolitychna stratehiya Putina yak nova doktryna obmezhenoho suverenitetu. URL: <file:///C:/Users/ADmin/Downloads/2514-9160-1-PB.pdf>.
11. Obushnyy M. «Russkyy myr» – neoimpers'ka ideolohema suchasnoyi Rosiyi. *Ukrayinoznavchyy al'manakh*. 2020. Vyp. 27. S. 127.
12. Horbulin V. Shtrykhy do portretu Putina, abo Naskil'ky nebezpechnyy dlya lyudstva hospodar Kremlya / Horbulin V., Badrak V. Nad prirvoyu. 200 dnev rosiys'koyi viyny. Kyiv: Brayt Buks, 2023. S. 268-271.

Loza Viktor. Wars (military conflicts) of the reign period Vladimir Putin and their ideological support

Wars (military conflicts) were and remain an organic part of the Russian statepolitical process. This was from the very beginning of the formation of Russianstatehood. The same orientation of Russia towards the transformation of the politicalspace by force is preserved even now, when military actions with the participation f the Russian Federation are taking place simultaneously in several geostrategic directions.

Counting down the wars, which V. Putin was and still is the organizer of,should begin with the Second Russian-Chechen War (1999-2009), which over timetransformed into the “Russian Federation’s fight against terrorism in the region”(2009-present). This war was primarily a practical mechanism for bringing V. Putinto power in 2000. The Russian-Georgian war (08/08/2008 - 08/16/2008) was maskedby the slogans of “coercion to peace” by the Georgian

state, which “violated their rights and freedoms of the population of Abkhazia and South Ossetia”, in particular their “right to national-state self-determination”.

The annexation of Crimea and the war in Eastern Ukraine before the large-scale Russian invasion (2014 - 23.02.2022) took place under the guise of “protecting the Russian-speaking population of the region”, opposing the “Kyiv regime” (or the “Nazi leadership”, or the “junta that seized power”).

The large-scale aggression of the Russian Federation against Ukraine (February 24, 2022 - the present time) in an ideological sense absorbed several Moscow narratives at once: the need for “denazification” and “demilitarization” of Ukraine, “counteraction to the North Atlantic Alliance” in its effort to expand at the expense of “accession of Ukraine”, justification of “a war with NATO on the territory of Ukraine”, a victory in which “will push the Alliance away from the Russian borders”.

As a result of hostilities in 2014-2022, 18% of the territory of Ukraine was annexed (occupied) by Russian troops. The results of these territorial seizures were included in the Russian constitution in the form of “new subjects of the Russian Federation”. The result of this development of events was the active dissemination by ideologues of the “just nature of the special military operation” aimed at the “liberation” of Ukraine from its “nationalist-fascist regime”, the desire of the peoples “enslaved by the Nazis” to return to “mother Russia”.

Russia’s intervention in Syria (participation in the Syrian civil war) (2015-present) at the stage of escalation of hostilities in the region was wrapped in the ideology of “fighting terrorism.”

The expansion of Russia in Sudan (2017-present), the Central African Republic (2018-present), Libya (2020), Nigeria (2023), some other African countries with the participation of Russian security forces was also carried out at the initiative of the ruler of modern Russia the political community with the aim of exporting the war to other regions of the world, restoring Russian military presence in the “third world”, diverting attention from the Russian-Ukrainian war.

The total number of wars (military conflicts) during the period of V. Putin’s tenure as the head of the Russian state (2000-2023) is approaching ten. At the same time, there is a purposeful ideological influence of the Russian leadership on its own population and other states of the world with the aim of “sanctifying” another mass murder on the territory of another state, its sacralization in the interests of Moscow. The practical mechanism for exercising such influence is the powerful propaganda apparatus of the Russian Federation, aimed at internal and external consumers of ideological products.

Key words: wars, military conflicts, ideology, ideological support, ideological cover, Russian-Ukrainian war, head of the Russian state, Kremlin regime.